

Милош Миловановић
студент докторских студија
Правни факултет Универзитета у Београду

Прегледни научни рад
UDK: 343.1(52)

КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ЈАПАНА

Апстракт

У овом раду аутор представља основне карактеристике кривичног поступка Јапана. Рад садржи три дела. У првом делу је представљен историјски развој кривичног поступка и утицај различитих правних традиција (кинеске, европско-континенталне и англо-америчке) на стварање позитивних извора права у Јапану. У другом делу, коришћењем догматског приступа, анализирани су основни субјекти кривичног поступка (суд, тужилаштво, окривљени и бранилац). У трећем делу је дат сумарни приказ тока кривичног поступка у Јапану.

Кључне речи: *Јапан, кривични поступак, извори права, субјекти кривичног поступка.*

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Иако је Јапан једна од водећих светских сила данашњице, изучавању његовог правног поретка код нас се не придаје велика пажња. Делимично оправдање за то може се наћи у чињеници да је ова држава географски веома удаљена од наше, те да због тога ни култура ни право Јапана нису имали никаквог утицаја на развој нашег друштва. Иако општепознате, ове чињенице не смеју представљати ограничавајући фактор за научну делатност. У савременој науци упоредног права важи правило *ignoratio iuris nocet*, а познавање правних система водећих држава света представља ствар опште културе. Из тих разлога настао је и овај рад.

2. ИЗВОРИ ПРАВА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

Савремени кривични поступак Јапана је мешовитог (хибридног) карактера. Такво стање је последица његовог бурног историјског развоја који се одвијао у неколико фаза, при чему је право стално било под утицајем различитих правних традиција: кинеске, континентално-европске и англо-америчке.

У најраној фази свог развоја (око IV века наше ере) спорна питања су се расправљала према правилима обичајног права, у примитивном поступку који је био познат под називом „Кукатачи“ (誓湯). Наиме, окривљени је након полагања заклетве морао да извлачи камен који је био постављен на дну посуде са кључалом водом. Уколико би у томе успео а да не опече своје руке био би ослобођен, док би у супротном био оглашен кривим.¹

Прелазак са обичајног на писано право догодио се у VII веку. Тада је, под снажним утицајем кинеског права и учења конфучијанизма, донета прва велика кодификација закона под називом „Рицурио“ (律令). Она се састојала из кривичног законика („рицу“, 律) и осталих правила која су обухватала грађанско, управно право и процедурална правила („рио“, 令).² Ови закони су примењивани све до појаве феудализма крајем XII века, од када почиње стварање аутохтоног јапанског феудалног права које је било важило све до средине XIX века.³

Године 1868. долази до пада феудалног система и власт се враћа у руке царске породице (тзв. „Меиђи рестаурација“). У наредним годинама долази и до реформе кривичног поступка по угледу на континентално-европско право: 1880. године усвојен је Законик о кривичном поступку који је представљао модификовану верзију француског законика, да би 1922. године био усвојен потпуно нов законик по узору на немачко право.⁴

Након II светског рата окупационе снаге су иницирале свеобухватну реформу правног система која је урађена под снажним

¹ L. Frédéric, *Japan Encyclopedia*, Harvard University Press, Cambridge, 2002, 570.

² *Ibid.*, 792.

³ C. Steenstrup, *A History of Law in Japan Until 1868*, Brill, Leiden, 1996, 72-159.

⁴ P. Schmidt, „Law of Criminal Procedure“, *History of Law in Japan since 1868* (ed. Wilhelm Röhl), Brill, Leiden, 2005, 682-702;

утицајем англо-америчког права.⁵ Правила која су тада усвојена и данас представљају основне изворе позитивног права Јапана. То су Устав Јапана (日本国憲法) из 1946. године⁶, Законик о кривичном поступку (刑事訴訟法) из 1948. године⁷, Правила кривичног поступка (刑事訴訟規則) из 1948. године⁸ и Закон о малолетницима (少年法) из 1948. године⁹. Овде треба напоменути да је Законик о кривичном поступку и даље задржао типичне карактеристике континентално-европског права, а англо-амерички утицај се огледа пре свега у усвајању адверзијалног типа поступка и гарантовању одређених права одбране која су специфична у САД.

У наредним деценијама сви ови акти, изузев Устава, су путем амандмана претпели одређене измене у циљу изградње бржег и правичнијег кривичног поступка. У том смислу, најважнија промена десила се 2004. године када је донет закон о обавезном учешћу грађана у суђењима за најтежа кривична дела као судија поротника (тзв. „саибан-ин“, 裁判員).¹⁰ Наиме, овим законом је предвиђено да се грађани бирају случајним избором са бирачког списка и заједно са судијама професионалцима чине судско веће пред којим се води поступак и које одлучује о кривници и санкцији за окривљеног. Ова већа почела су са радом у мају 2009. године, а обавезна су у случају када се ради о кривичном делу: (1) за које је запређена смртна казна или доживотни затвор или (2) при чијем извршењу је постојала намера да се жртва лиши живота, а дело је кажњиво са казном од минимум једне године затвора.

⁵ Н. Abe, „Criminal Justice in Japan: Its Historical Background and Modern Problems“, *American Bar Association Journal*, Vol. 47, No. 6, 1961, 558-559.

⁶ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=174&vm=04&re=02&new=1>, 1. октобар. 2012.

⁷ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=15&vm=02&re=02&new=1> и <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=1983&vm=02&re=02&new=1>, 1. октобар. 2012.

⁸ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=1979&vm=02&re=02&new=1>, 1. октобар. 2012.

⁹ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=1978&vm=04&re=02&new=1>, 1. октобар. 2012.

¹⁰ К. Anderson, Emma Saint, „Japan's Quasi-Jury (Saiban-in) Law: An Annotated Translation of the Act concerning Participation of Lay Assessors in Criminal Trials“, *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, Vol. 6, Issue 1, 2006, 233-283.

3. СУБЈЕКТИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

3.1. Суд

Систем судова у Јапану почива на начелу јединства судске власти на целој државној територији. Постоји пет врста судова организованих у четири стуба судске власти.¹¹

Први стуб чини 438 судова за сумарни поступак („кани саинбаншо“, 簡易裁判所). Ови судови су у кривичној материји надлежни за лакша кривична дела која су кажњива новчаним казнама или блажим санкцијама, а изузетно могу изрећи и казну затвора са радом у трајању до 3 године ако је тако прописано посебним законом. Суђења пред овим судом немају строго формални карактер, а одвијају се пред судијама појединцима који заправо и нису праве судије већ најчешће одређени судски службеници (судијски помоћници) са одређеним радним искуством.

Други стуб судске власти подељен је између *окружних* („чихо саибаншо“, 地方裁判所) и *породичних* („катеи-саинбан-шо“, 家庭裁判所) судова. Постоји 50 окружних судова чија се седишта налазе у главним градовима јапанских префектура, тако да њихова територијална надлежност обухвата територију префектуре.¹² Окружни судови су првостепени судови за сва кривична дела учињена на територији за коју су надлежни, осим за кривична дела која спадају у надлежност судова за скраћени поступак (о чему смо већ писали) или виших судова (кривична дела против уставног уређења). Већина поступака пред окружним судовима се одвија пред професионалним судијама појединцима, док се суђења за најтежа кривична дела одвијају пред судским већем кога чине троје судија професионалаца. Такође, у складу са новим законом о учешћу грађана у суђењима, суђења за одређена кривична дела одвијају се пред судским већем које чине шест судија поротника и троје судије професионалаца. Породични судови се налазе на истим местима као и окружни судови и, сем за породичне спорове, надлежни су и за суђење

¹¹ R.J. Terrill, *World Criminal Justice Systems: A Survey*, Elsevier, New Providence, 2009, 330-334; H.R. Dammer, J.S. Albanese, *Comparative Criminal Justice Systems*, Wadsworth Cengage Learning, Belmont, 2010, 162-163.

¹² Једини изузетак представља префектура Хокаидо која је због своје величине подељена на четири судска дистрикта у којима надлежност врше четири окружна суда. Иначе, осим у седишту суда, окружни судови врше своју надлежност и кроз 203 судске јединице које се налазе у већим градовима.

малолетним учиниоцима кривичних дела (у Јапану су то лица млађа од 20 година).¹³

Трећи стуб чини 8 *виших судова* („кото-саибан-шо“, 高等裁判所) који се налазе у највећим јапанским градовима. Они у првом степену суде за кривична дела против уставног уређења у већима од петоро судија професионалаца, а у другом степену решавају тзв. „косо“ жалбе (жалбе на одлуке окружних и судова за скраћени поступак) у већима од троје судија професионалаца.

На врху судске лествице, четврти стуб судске власти чини *Врховни суд Јапана* („саико саибаншо“, 最高裁判所) са седиштем у Токију. Њега чини 15 судија, а решава у великом већу кога чине све судије или у малим већима који се састоје од по петоро судија.¹⁴ Осим као уставни суд, овај суд поступа и као највиши жалбени суд јер је надлежан да решава тзв. „ђококу“ жалбе (жалбе на пресуде другостепенних судова).

3.2. Јавно тужилаштво

Организација јавног тужилаштва Јапана кореспондира организацији судства у тој држави. Оно се састоји из 438 локалних, 50 окружних, 8 виших и једног Врховног јавног тужилаштва.¹⁵ Тужилаштво је под ингиренцијама и контролом Министарства правде, али има и одређен степен самосталности. Јавни тужилац („кенсацу-кан“, 検察官) има право да истражује било које кривично дело, право да одлучује о томе да ли ће подићи оптужбу или не, право да предузима одређење радње у поступку пред судом, као и право да контролише извршење пресуде.¹⁶

Два основна начела рада јавног тужилаштва Јапана јесу начело монополизације кривичног гоњења и начело слободног располагања оптужбом.

¹³ Више о овоме: M. Yokoyama, „Juvenile Justice and Juvenile Crime: An Overview of Japan“, *Juvenile Justice Systems: International Perspectives*, (ed. John Winterdyk), Canadian Scholars' Press, Toronto, 2002, 321-352.

¹⁴ M. Dean, *Japanese Legal System*, Cavendish, London, 2002, 497-499.

¹⁵ D. T. Johnson, *The Japanese Way of Justice: Prosecuting Crime in Japan*, Oxford University Press, Oxford, 2001, 119-122.

¹⁶ R. J. Terrill, 337-339.

Према начелу монополизације кривичног гоњења, јавни тужилац је једини овлашћени тужилац у кривичном поступку (чл. 247 Законика о кривичном поступку – ЗКП), што значи да јапанско кривично процесно право не познаје институције приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца које познаје наше право. Од овог правила постоје два важна изузетка: (1) Лице које је поднело кривичну пријаву због одређених таксативно наведених кривичних дела везаних за злоупотребу овлашћења од стране јавних функционера¹⁷, ако је незадовољно одлуком јавног тужиоца да не покрене кривично гоњење, има право да захтева од окружног суда да одлучи о отпочињању кривичног поступка. Уколико окружни суд одлучи да се поступак мора покренути, именоване адвоката који ће заступати оптужбу у том случају; и (2) Оштећени кривичним делом има право да изјави жалбу на одлуку јавног тужиоца да не покрене кривично гоњење. Жалба се изјављује Одбору за истраге и оптужбе који је састављен од 11 грађана изабраних методом случајног узорка међу грађанима са правом гласа. Ови одбори постоје при окружним судовима и одлуке доносе већином од 8 гласова. Одбор доноси препоруку о (не)покретању кривичног гоњења која није обавезна за тужиоца, међутим уколико тужилац и после друге препоруке Одбора не покрене кривични поступак, окружни суд има овлашћење да именује адвоката који ће у даљем току поступка заступати оптужбу, при чему овај адвокат има сва овлашћења јавног тужиоца.

Према начелу слободног располагања оптужбом, јавни тужилац има екстензивно дискреционо право да одлучи да ли ће отпочети кривично гоњење, чак и ако постоји довољно доказа за подношење оптужнице! Ово право тужиоца је регулисано чл. 248 ЗКП-а који каже да „уколико тужилаштво сматра да није неопходно започети кривично гоњење, узимајући у обзир карактер, узраст и окружење учиниоца, тежину и околности кривичног дела и околности након учињеног кривичног дела, оно може одлучити да не покрене кривични поступак“. Да би спречило злоупотребу овог права јапанско право предвиђа два контролна механизма о којима смо већ писали као о изузетцима од начела монополизације кривичног гоњења: (1) жалба подносиоца кривичне пријаве за одређена кривична дела окружном суду и (2) жалба оштећеног Одбору за истраге и оптужбе.

Према подацима из 2010. године од укупно 1 577 369 предмета у раду у јавним тужилаштвима Јапана чак 913 356 (57,9%) њих је решено

¹⁷ Ради се о кривичним делима која су наведена у чл. 262 ЗКП-а.

на основу правила из чл. 248 ЗКП-а.¹⁸ Разлоге за овакву норму треба тражити и у моралним схватањима јапанског народа: уколико тужилац који је подигао оптужницу не успе да докаже кривицу окривљеног, па он буде ослобођен, то ће представљати велику срамоту не само за њега, већ и за читав правосудни систем.¹⁹ Такође, сматра се да овакво поступање доприноси бољој рехабилитацији окривљених.²⁰

3.3. Окривљени

Окривљеном у кривичном поступку Јапана припада широк дијапазон права из круга тзв. права одбране. Највећи део тих права нормиран је Уставом Јапана (чл. 31-40), а одредбама ЗКП она су детаљније дефинисана.

Тако чл. 31. Устава Јапана прописује да „ниједна особа не може бити лишена живота нити слободе, нити се према њој може применити било која друга кривична санкција, осим на основу одлуке суда донете у поступку предвиђеном законом“. Лишење слободе је могуће само на основу одлуке суда у којој је наведено кривично дело за које је лице окривљено, осим када се ради о лишењу слободе лица затеченог при извршењу кривичног дела (чл. 33). Даље, ниједно лице не може бити лишено слободе нити притворено ако није претходно обавештено о оптужби која га терети и о праву да ангажује браниоца, нити може бити притворено без постојања адекватног разлога за притвор. На захтев било ког лица постојање тог разлога за притвор мора одмах бити расправљено пред судом у присуству окривљеног и његовог браниоца (чл. 34). Улазак у туђе просторије, претрес и заплена ствари дозвољени су само на основу одлуке суда и уз постојање адекватног разлога, осим ако се ради о лицу које је затечено при извршењу кривичног дела (чл. 35). Тортура, мучење и сурово кажњавање од стране било ког јавног службеника су апсолутно забрањени (чл. 36).

Устав гарантује и право на брзо и правично суђење од стране независног суда, право окривљеног да испитује све сведоке, право окривљеног да позива сведоке у своју корист о јавном трошку, као и право окривљеног да ангажује браниоца о свом трошку или на рачун државе уколико нема довољно средстава (чл. 37). У кривичном поступку нико се не може приморавати да сведочи против себе, а

¹⁸ http://www.courts.go.jp/english/vcms_lf/Figure_1.pdf, 8. октобар 2012. године.

¹⁹ L.K. Gaines, R. LeRoy Miller, *Criminal Justice in Action*, Wadsworth Cengage Learning, Belmont, 2012, 305.

²⁰ R.J. Terrill, 338.

признање дато под присилом, мучењем или претњом не може се користити као доказ у поступку. Нико не може бити осуђен или кажњен у случајевима када је једини доказ против њега његово сопствено признање (чл. 38). Устав у чл. 39 изричито нормира и начела законитости и *ne bis in idem* прописујући да „нико не може бити кривично одговоран за дело које је било законито у време када је учињено, односно за које је ослобођено“. Лице према коме је донета ослобађајућа пресуда, а које је пре тога било лишено слободе или притворено, има право на накнаду штете од државе (чл. 40).

3.4. Бранилац

Процесно-правне одредбе везане за браниоца у кривичном поступку регулисане су чл. 30-42 Законика о кривичном поступку Јапана. Окривљени може ангажовати браниоца у било којој фази поступка, а осим њега то право припада и одређеном кругу његових блиских сродника (чл. 30). Опште је правило да бранилац може бити само адвокат. Од овог правила постоје два изузетка: (а) у поступцима који се воде пред судовима за скраћени поступак и породичним судовима, на основу одлуке суда, за браниоца може бити именовано и лице које није адвокат; (б) у поступцима који се воде пред окружним судовима, по одобрењу суда, поред браниоца који је адвокат може бити ангажован и још један бранилац који није адвокат (чл. 31). Уколико је лице ангажовало више бранилаца један од њих мора бити именован као главни бранилац (чл. 33).

Према чл. 37 ЗКП суд је дужан да постави браниоца по службеној дужности у следећим случајевима: (1) уколико је окривљени малолетан, (2) уколико окривљени има више од седамдесет година, (3) уколико је окривљени глув или нем, (3) уколико постоји могућност да је окривљени неурачунљив или пословно неспособан, (5) уколико је то потребно из других разлога. Даље, сходно чл. 289 ЗКП присуство браниоца на главном претресу је обавезно ако се ради о кривичном делу које је кажњиво смртном казном, казном доживотног затвора или казном затвора у трајању од најмање три године. У тим случајевима, уколико се бранилац не појави на главном претресу или уколико оптужени није именовано браниоца, председавајући судија је дужан да именује браниоца по службеној дужности.

4. ТОК КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

Општи кривични поступак Јапана има четири обавезне фазе: истрагу, подизање оптужног акта, припреме за главни претрес и главни

претрес. Након главног претреса постоји могућност покретања поступка по правним лековима.

4.1. Истрага

Истрага је у претежној мери полицијског карактера. Изузетно, и други државни органи (нпр. агенција за борбу против наркотика, обалска стража и др.) имају ограничену надлежност да предузимају одређене мере у циљу истраживања појединих кривичних дела из њихове надлежности. Истрагом руководи јавни тужилац који је овлашћен да издаје налоге и упутства полицији (чл. 193 ЗКП). Осим руководеће улоге, јавни тужилац често и сам игра „активну“ улогу у овој фази поступка директно испитујући осумњичене и сведоке. То је нарочито видљиво код кривичних дела везаних за корупцију као што су финансијска кривична дела или кривична дела примања и давања мита која су повезана са високим државним службеницима.

С обзиром на изричиту одредбу чл. 33 Устава, за *лишење слободе окривљеног* потребна је одлука суда (налог за хапшење). Предлог за издавање овог налога могу поднети било полицијски службеници било јавни тужилац, а судија је дужан да изда налог уколико постоји основана сумња да је окривљени учинио кривично дело које му се ставља на терет (чл. 199 ЗКП). Од овог правила постоје два важна изузетка: (1) када се ради о учиниоцима кривичних дела *in flagranti*, они могу бити лишени слободе и без налога и то од стране било које особе (чл. 212-213 ЗКП); (2) када постоји основана сумња да је окривљени учинио кривично дело за које је запређена смртна казна, казна доживотног затвора или казна затвора од најмање три године и када због разлога хитности налог за хапшење није могао бити издат у кратком року, окривљени може бити лишен слободе и без налога али му тада морају бити предочени разлози због којих се лишава слободе. У том случају налог за хапшење се мора прибавити одмах након лишења слободе окривљеног, иначе се он мора пустити на слободу (чл. 210 ЗКП).

Након лишења слободе окривљени мора бити одмах од стране полиције обавештен о разлозима хапшења, о праву да ангажује браниоца, као и о праву да се изјасни о наводима наведеним у налогу за хапшење (чл. 203 ЗКП). Даље, окривљени мора у року од 48h бити спроведен јавном тужиоцу, који ће у року од 24h од часа спровођења, на основу саслушања окривљеног и испитивања осталих доказа који су му достављени, одлучити да ли ће покренути поступак против окривљеног или ће га пустити на слободу.

Јавни тужилац може захтевати од суда да одреди *притвор* према окривљеном уколико постоји основана сумња да је окривљени учинио кривично дело за које се терети и уколико је испуњен још један од алтернативно постављених услова: (1) окривљени нема стално пребивалиште или боравиште, (2) постоји основана сумња да ће окривљени уништити или сакрити доказе и (3) окривљени је у бекству или постоји друге околности које указују на опасност од бекства (чл. 60 ст. 1. ЗКП). Притвор у току истраге може трајати најдуже 10 дана, с тим што га суд на захтев јавног тужиоца може продужити за још 10 дана, а за поједина кривична дела притвор се и након првог продужења може продужити за још 5 дана (чл. 208 ЗКП).²¹ Након истека овог периода јавни тужилац мора подићи оптужни акт или пустити окривљеног на слободу.

4.2. Подизање оптужног акта

У кривичном поступку Јапана постоје две основне форме оптужног акта: *оптужница* („кисо-цзоа“, 起訴状) којом се покреће формални кривични поступак и *захтев за доношење одлуке од стране сумарног суда* којим се иницира доношење одлуке у сумарном кривичном поступку.

Оптужница је формалног карактера, мора садржати опис чињеничног стања и правну квалификацију, али се у њој не наводе докази! То је стриктно наведено у чл. 256 ст. 6 ЗКП који прописује да се „уз оптужницу не смеју суду достављати никакви документи који би утицали на непристрасност судије“. Такав став је заснован на претпоставци да би достављање доказа суду уз оптужницу могло да „компромитује“ оптуженог пред судијом и пре него што је расправљање о *causa criminalis* отпочело. На основу оптужнице заказује се и одржава главни претрес, након чега суд доноси пресуду.

Захтевом за доношење одлуке од стране сумарног суда, јавни тужилац, по пристанку окривљеног, захтева од тог суда да реши предмет поступка. У том случају се не одржава главни претрес, већ сумарни судија одлучује на основу захтева и списка предмета које му је доставио јавни тужилац. Суд тада окривљеног може казнити само новчаном казном која не прелази 1 000 000 јена. Уколико се окривљени

²¹ Максимално трајање лишења слободе окривљеног у току истраге је 28 дана = 48h задржавање од стране полиције + 24 h задржавање од стране јавног тужиоца + 10 дана притвора + продужење притвора за још 10 дана + продужење притвора за поједина кривична дела на још 5 дана.

не слаже са одлуком судије, он у року од 14 дана може поднети жалбу којом тражи формално суђење.

У 2010. години, од укупно 1 577 369 предмета у раду у јавним тужилаштвима Јапана, у 518 253 (32,9%) њих је подигнут одговарајући оптужни акт.²² Од тог броја, формална оптужница је подигнута у 109 572 (21,1%) случајева, а захтев за доношење одлуке од стране сумарног суда је био подигнут у 408 681 (78,9%) случају.²³ У случајевима када је подигнута формална оптужница, она је у 96 858 (88,4%) случајева подигнута пред окружним судовима, а у 12 714 (11,6%) случајева пред судовима за сумарни поступак.²⁴

4.3. Припреме за главни претрес

Оптужница се доставља првостепеном суду. У зависности од врсте и тежине кривичног дела првостепени суд може бити било који суд осим Врховног суда, а у пракси су то најчешће судови за сумарни поступак или окружни судови. За суђење може бити надлежан судија појединац, веће од троје судија професионалаца или судско веће од шест судија поротника и троје судија професионалаца (в. одељак о судовима).

Након пријема оптужнице, надлежни судија или веће *доставља оптужницу оптуженом и заказује главни претрес*. Уколико се оптужени налази у *притвору* тај притвор се аутоматски продужава: он може трајати највише 2 месеца од дана подизања оптужног акта, а у случају посебних околности може се продужити за још месец дана (чл. 60 ст. 2 ЗКП). Уместо притвора суд може применити и институт *јемства*, који се не може применити на окривљеног у фази истраге, већ само на оптуженог након подношења оптужног акта! О притвору и јемству одлучује посебно судско веће.

Пре отварања главног претреса могуће је заказивање *претпретресне конференције*, која је обавезна само ако се ради о тзв. „саибан-ин“ суђењима где грађани учествују као судије поротници. На претпретресној конференцији стране у поступку објављују листу доказа које планирају да изведу на главном претресу, а суд те доказе појединачно одобрава или одбија предлог за њихово извођење. Након завршетка ове фазе поступка није могуће предлагање нових доказа,

²² http://www.courts.go.jp/english/vcms_lf/Figure_1.pdf, 11. октобар 2012. године.

²³ http://www.courts.go.jp/english/vcms_lf/Figure_2.pdf, 11. октобар 2012. године.

²⁴ *Ibid.*

осим ако се докаже да они нису могли бити предложени на време из оправданих разлога.

На крају претпретресне конференције суд утврђује временски оквир за одржавање главног претреса као план радњи које треба спровести у одређеном временском периоду. Према подацима из 2010. године, просечно време суђења пред окружним судовима у првом степену је 2,9 месеци.²⁵ Од укупног броја случајева за ту годину, 6,8% је решено у року од месец дана, 40,1% у року од два месеца, 29,4% у року од три месеца, 16,3% у року од шест месеци, 6,1% у року од једне године, 1,4% у року од две године, а само 0,1% у року дужем од две године.²⁶

4.4. Главни претрес

Главни претрес *започиње* читањем оптужнице од стране јавног тужиоца. Након тога суд поучава окривљеног о праву да се брани ћутањем или да изнесе своју одбрану. У пракси, више од 90% окривљених пред окружним судовима се у овој фази поступка изјасни кривим!²⁷ Ова чињеница је навела поједине ауторе да јапански правосудни систем окарактеришу као „млин за добијање признања“: „Полиција има право да задржи осумњиченог чак 28 дана без подизања било каквог оптужног акта (максимално трајање лишења слободe у току истраге) и тако га „самеље“ да признање“.²⁸ Даље, у литератури се наводи и да признања представљају „срце јапанског правног система који омогућава висок проценат осуђујућих пресуда“.²⁹

Након тога следи *извођење доказа*. Извођење доказа је неопходно и у случају признања окривљеног, с обзиром на изричиту уставну одредбу по којој се пресуда не може заснивати само на признању окривљеног. Редослед извођења доказа је следећи: прво се изводе докази које је предложио тужилац а затим докази одбране. Испитивање сведока се спроводи тако што му питања најпре поставља странка која га је предложила, затим супротна странка, с тим да странка која је предложила сведока може након тога да поставља допунска питања, док

²⁵ http://www.courts.go.jp/english/vcms_lf/Table_3.pdf, 11. октобар 2012. године.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ D.T. Johnson (2001), 243-245.

²⁸ L.K. Gaines, R. LeRoy Miller, 305.

²⁹ D. T. Johnson, „Criminal Justice in Japan“, *Law in Japan: A Turning Point*, (ed. Daniel H. Foote), University of Washington Press, Seattle, 2007, 343.

на крају право испитивања припада члановима судског већа. На крају ове фазе следи саслушање оптуженог кога прво испитује одбрана, па јавни тжилац, па чланови већа. Оптужени није дужан да одговара на постављена питања, али у пракси он то најчешће чини.

Када се заврши са извођењем доказа прелази се на *завршне речи* и то овим редоследом: јавни тужилац – бранилац – оптужени. Од 2008. године у Јапану се примењује и систем учешћа оштећеног у поступку, према коме представници оштећених при вршењу тешких кривичних дела, уз дозволу суда, имају право да се обратe суду у завршној речи.³⁰

Главни претрес се завршава *изрицањем пресуде*.³¹

4.5. Поступак по правним лековима

Јапанско кривично процесно право, попут већине континентално-европских права, предвиђа две врсте правних лекова: *редовне* који се улажу против неправноснажних одлука (жалба против првостепене пресуде и жалба против другостепене пресуде) и *ванредне* који се улажу против правноснажних одлука (захтев за понављање поступка и ванредна жалба).

Жалба против пресуде првостепеног суда („косо“, 控訴) подноси се вишем суду у року од 14 дана од дана доношења пресуде. Она се може изјавити због: (1) повреде одредаба кривичног поступка, (2) грешке у примени права која је очито утицала на пресуду првостепеног суда, (3) грешке у изрицању санкције и (4) грешке у утврђивању чињеничног стања. Виши суд по правилу одлучује у седници већа, а изузетно може и изводити доказе на главном претресу. Уколико је жалба основана, виши суд ће вратити предмет првостепеном суду на поновно одлучивање или ће сам донети пресуду ако сматра да су докази изведени пред жалбеним судом и ранији докази довољни за одлучивање. При доношењу пресуде суд је везан забраном *reformatio in peius* (чл. 372-404 ЗКП).

Жалба против пресуде другостепеног суда („џококу“, 上告) подноси се Врховном суду Јапана у року од 14 дана од дана доношења

³⁰ S. Matsui, „Justice for the Accused or Justice for Victims: The Protection of Victims' Rights in Japan“, *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, Vol. 13, Issue 1, 2011-2012, 54-95.

³¹ О кривичним санкцијама у правном систему Јапана: J. Owen Haley, „Japan“, *The Handbook of Comparative Criminal Law* (eds. Kevin Heller and Markus Dubber), Stanford University Press, Stanford, 2010, 406-407.

пресуде. Услови за подношење ове жалбе су рестриктивни, тако да се она може поднети само због: (1) повреде Устава, (2) доношења одлуке која је супротна прецедентима Врховног суда или (3) доношења одлуке супротно прецедентима виших судова, када не постоји прецедент Врховног суда. Правила овог поступка готово су идентична правилима која се примењују код одлучивања о жалби против пресуде првостепеног суда (чл. 405-418 ЗКП).

Захтев за понављање поступка („саишин“, 再審) подноси се против правноснажне пресуде уколико се појаве нови докази који јасно указују да би осуђени требало бити ослобођен. Захтев се подноси суду који је донео правноснажну пресуду, а овлашћени тугулари су јавни тужилац, осуђени, његов бранилац и блиски сродници осуђеног (чл. 435-453 ЗКП).

Ванредну жалбу („хиђо ђококу“, 非常上告) може поднети једино Врховни јавни тужилац Врховном суду, у изузетним случајевима, када сазна да је приликом суђења било кршења закона или правила поступка (чл. 454-460 ЗКП).

5. ЗАКЉУЧАК

Кривични поступак Јапана је имао ту срећу да настаје током векова и под утицајем различитих правних култура. У том процесу законодавци се нису либили да „трансплатирају“ одређена правна решења из страних у домаћи правни систем, било да су то чинили својом вољом, било услед политичких притисака. Иако су при том послу размишљали глобалистички, они нису упали у замку мондијализације: прихватајући страна решења они нису истовремено и заборављали своје аутохтоно право, већ су наставили да га примењују прилагођавајући га савременим токовима.³² Тиме су постигнута два ефекта: прихватањем одређених норми страног права добијен је ефикаснији кривични поступак, а очувањем традиције спречен је губитак културно-правног идентитета.

На овим постулатима почива и савремени кривични поступак Јапана. Он је по својој природи типични пример мешовитог (хибридног) типа кривичног поступка. Он је истовремено и англо-амерички (главну реч у истрази води јавни тужилац, основна карактеристика главног

³²То је замка у коју, чини нам се, упадају многе данашње државе у процесу европеизације.

претреса је „доказни двобој“ странака) и континентално-европски (важна улога суда у утврђивању истине на главном претресу, широко дефинисано право на жалбу и постојање ванредних правних лекова), али и традиционални јапански (широко овлашћење јавног тужиоца да самостално располаже правом на оптужбу, учешће грађана у поступку као „саибан-ин“ судија поротника или учешће грађана у Одбору за истраге и оптужбе). Као такав, јапански кривични поступак успева да одговори на све изазове који се постављају пред један савремени кривични поступак.

Miloš Milovanović
PhD student
University of Belgrade Faculty of Law

CRIMINAL PROCEDURE IN JAPAN

In this paper the author presents the basic characteristics of the criminal procedure in Japan. It contain sthree parts. The first part presents historical development of the criminal procedure and the impact of different legal traditions (Chinese, European and Anglo-American) on positive sources of law in Japan. In the second part, using the dogmatic approach, the author analyzes the main subjects of the criminal procedure (the court, the prosecutor, the defendant and the counsel). The third part gives a summary of the course of criminal procedure in Japan.

Key words: *Japan, criminal procedure, sources of law, subjects of criminal procedure.*